

BEATA SZLUZ

SINGLE – UWARUNKOWANIA ŻYCIA W POJEDYNKĘ

WSTĘP

Postawy wobec małżeństwa zmieniły się znacząco w ciągu ostatnich dwóch dekad. Pomimo że konieczność zawarcia małżeństwa jest osłabiona, a postrzeganie korzyści z niego zmniejszyło się, to jest ono nadal cenione przez większość osób. Co więcej, mimo wysokiego wskaźnika rozwodów, mnóstwo osób oczekuje, że ich małżeństwa będą trwałe. Można zatem postawić pytanie: co zmieniło się w planach małżeńskich? Rośnie wiek, w którym młodzi ludzie, a zwłaszcza młode kobiety, spodziewają się zawarcia małżeństwa. Coraz częściej nie pozwala się na kolidowanie małżeństwa z kształceniem oraz uzyskaniem pewnego doświadczenia w pracy zawodowej przed ślubem. Małżeństwo nadal jest ważniejsze dla młodych kobiet niż mężczyzn, pomimo najnowszych trendów w kierunku bardziej egalitarnych ról płciowych. Człowiek współczesny bywa nazywany *homo options*, *homo eligens*, a jego życie w dużej mierze opiera się na dokonywanych wyborach. Nie jest już cyklem, z następującymi po sobie etapami. Człowiek zmienia role, wielokrotnie powraca do pewnego etapu, np. życia w pojedynkę. Jest ono współcześnie coraz częściej akceptowane przez młode osoby i ich rodziców. Zdaniem K. Palus (2010: 25) postępujący wzrost liczby osób żyjących bez partnera¹ jest związany z jednej strony ze zmianą w kierunku pozytywnego ich postrzegania, z drugiej wysokie jest nadal miejsce małżeństwa i rodziny w hierarchii wartości dużej części społeczeństwa, w efekcie czego jednostki, które realizują inny styl życia, mogą być oceniane negatywnie.

K. Osińska (1988: 49–53) użyła określenia „chroniczni poszukiwacze głównej drogi życiowej”, nazywając tak osoby poszukujące swojego miejsca w życiu. W pewnym momencie jednostka może podjąć decyzję o prowadzeniu dalszego życia w pojedynkę lub dokonać zmiany. Następuje to pod wpływem intensywnych przeżyć, np.: pragnienia życia z partnerem, wstrzą-

---

¹ „Singiel, ktoś żyjący w pojedynkę, to osoba, która jest panną/kawalerem, rozwódką/rozwodnikiem, wdową/wdowcem i jednocześnie nie pozostaje w nieformalnym związku hetero- lub homoseksualnym. Ewentualne związki miłosno-uczuciowe nie mogą mieć stałego charakteru. Niewystępowaniu trwałej więzi uczuciowej towarzyszy samodzielne zamieszkiwanie i prowadzenie gospodarstwa domowego” (Żurek 2014: 41).

su, szoku, cierpienia itd. Człowiek może podejmować próby wyboru różnych dróg życiowych: związku z partnerem/małżeństwa, życia w klasztorze/kapłaństwie, angażowania się w różne wspólnoty. Negatywne doświadczenia prowadzą do poczucia odrzucenia, osamotnienia². W wyniku procesu indywidualizacji następuje oscylacja między różnymi formami życia. Coraz więcej osób postawionych wobec wyboru rodzina albo nie-rodzina, wybiera inną drogę „pluralistyczną nieciągłą trajektorię biografii” (życie w rodzinie, życie samotne, inne formy współżycia przeplatają się). U. Beck (2002: 176–181) stwierdził, iż „model współczesnego rynku” zawiera założenie o istnieniu społeczeństwa bez rodzin i bez małżeństw. W takim społeczeństwie każda jednostka jest dyspozycyjna i samodzielna. W tym kontekście celem wywodu uczyniono zaprezentowanie przeglądu przyczyn życia w pojedynkę³.

ŻYCIE W POJEDYNKĘ – SYTUACJA DEMOGRAFICZNA (NA PODSTAWIE NSP⁴)

Struktura ludności według stanu cywilnego uwarunkowana jest kilkoma czynnikami demograficznymi (tj. liczbą osób w poszczególnych grupach wieku, liczbą zgonów i rozwodów), a także sytuacją społeczno-gospodarczą kraju wpływającą na podejmowanie decyzji prorodzinnych. Mając na celu dokonanie porównania danych z 2002 i 2011 r., w tabelach 1 i 2 zobrazowano ludność wg stanu cywilnego prawnego i płci.

W 2011 r. w porównaniu do 2002 r. o 2 pkt proc. zmniejszył się odsetek osób żyjących w małżeństwie i to zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet. Nieznacznie wzrósł odsetek kawalerów i panien (0,3%). Z kolei odsetek panien wśród ogółu kobiet nie zmienił się. Zwiększył się natomiast udział kawalerów w odniesieniu do ogółu mężczyzn (o około 0,6%). W porównaniu do wyników spisu z 2002 r. struktura ludności według stanu cywilnego prawnego nie zmieniła się istotnie. Udziały kawalerów i panien oraz osób owdowiałych pozostały na podobnym poziomie. K. Palus (2010: 24) zauważyła, iż

² Szerzej na temat wyizolowania lub integracji osób żyjących w pojedynkę na podstawie przeprowadzonych badań piszą N. Sarkisian, N. Gerstel (2015: 1–24).

³ W przeprowadzonych analizach skoncentrowano się ujęciu odnoszącym się do Polski. Przegląd danych statystycznych i uwarunkowań życia w pojedynkę, w wybranych państwach, prezentuje m.in. B. Szluz (2016: 99–101).

⁴ W Narodowym Spisie Powszechnym (NSP) przeprowadzonym w 2011 r. stan cywilny faktyczny określano w sposób wtórny, tzn. na podstawie charakteru związku, w jakim faktycznie żyje dana osoba. Rozróżniono stan cywilny: prawny i faktyczny. Pierwszy z nich wyróżnia kategorie: panna/kawaler, zamężna/zonaty, wdowa/wdowiec, rozwiedziona/rozwiedziony. Z kolei drugi obejmuje dwie dodatkowe kategorie: osoby żyjące w związkach partnerskich oraz małżonkowie w separacji (orzeczonej prawnie lub deklarowanej). W obu podziałach uwzględniono także stan cywilny nieustalony (GUS 2012: 55).

Tabela 1. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego oraz płci w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Kawaler/ panna	Żonaty/ zameżna	Wdowiec/ wdowa	Rozwiedziony/ rozwidziona	Separowany/ separowana	Nieustalony
Ogółem	31 288,4	8931,2	18 017,8	2907,7	11 56,7	25,2	249,7
w %	100	28,5	57,6	9,3	3,7	0,1	0,8
Mężczyźni	14 962,1	4965,1	8963,7	434,5	461,2	10,7	126,5
w %	100	33,2	60	2,9	3,1	0,1	0,8
Kobiety	16 326,3	3966,1	9054,1	2473,2	695,2	14,5	123,2
w %	100	24,3	55,5	15,1	4,3	0,1	0,8

Źródło: (GUS 2003: 15).

Tabela 2. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego oraz płci w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Kawaler/ panna	Żonaty/ zameżna	Wdowcy/ wdowy	Rozwiedziony/ rozwidziona	Nieustalony
Ogółem	32 680	9423	18 218	3129	1632	278
w %	100	28,8	55,7	9,6	5,0	0,9
Mężczyźni	15 652	5288	9086	482	657	139
w %	100	33,8	58,0	3,1	4,2	0,9
Kobiety	17 027	4135	9132	2646	975	140
w %	100	24,3	53,6	15,5	5,7	0,8

Objaśnienie: w 2011 r. określając stan cywilny prawny, nie uwzględniono kategorii „separowani”, uwzględniono ją w zakresie stanu cywilnego faktycznego.

Źródło: (GUS 2012: 53).

Tabela 3. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego oraz płeć w 1988 r., 2002 r., 2011 r. (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Kawaler/ panna	Żonaty/ zamężna	Partnerzy/ partnerki	Wdowcy/ wdowy	Rozwiedziony/ rozwiedziona	Separowany/ separowana	Nieustalony
Ogółem 1988 r.	100	22,9	65,2	-	9,0	2,8	-	0,0
Mężczyźni	100	27,1	67,8	-	2,9	2,2	-	0,0
Kobiety	100	19,0	62,8	-	14,7	3,4	-	0,0
Ogółem 2002 r.	100	27,9	57,5	1,3	9,2	3,3	0,1	0,8
Mężczyźni	100	32,5	59,8	1,3	2,8	2,6	0,1	0,8
Kobiety	100	23,7	55,4	1,2	15,0	3,9	0,1	0,7
Ogółem 2011 r.	100	27,2	54,6	2,4	9,4	4,4	0,6	1,4
Mężczyźni	100	32,1	56,9	2,5	3,0	3,5	0,5	1,5
Kobiety	100	22,8	52,5	2,2	15,3	5,2	0,6	1,4

Źródło: (GUS 2003: 18; GUS 2012: 56).

Tabela 4. Panny/kawalerowie, wdowy/wdowcy, rozwiedziony/rozwiedziona według stanu cywilnego faktycznego oraz wieku w 2002 i 2011 r. (w odsetkach)

Stan cywilny faktyczny Wiek	Kawalerowie/ panny w 2002 r.	Wdowy/ wdowcy w 2002 r.	Rozwiedziony/ rozwiedziona w 2002 r.	Kawalerowie/ panny w 2011 r.	Wdowy/ wdowcy w 2011 r.	Rozwiedziony/ rozwiedziona w 2011 r.
Ogółem	100	100	100	100	100	100
15–19	37,2	0,0	0,0	26,2	0,0	0,0
20–24	28,6	0,4	0,7	26,5	0,0	0,5
25–29	12,6	0,2	4,1	17,9	0,1	3,4
30–34	5,1	0,3	7,3	9,0	0,3	8,4
35–39	3,6	0,8	9,6	5,1	0,6	12,0
40–44	3,4	1,9	14,7	3,3	1,1	12,0
45–49	2,9	3,8	18,4	2,9	2,3	12,6
50–54	2,1	6,1	16,5	3,0	5,0	15,0
55–59	1,1	6,6	9,4	2,4	8,4	13,6
60 lat i więcej	3,3	80,1	19,3	3,7	82,4	21,6

Źródło: (GUS 2002: tablica 13), (GUS 2012: 127).

wzrost liczby panien i kawalerów nie jest jednoznaczny z brakiem partnera, mając na uwadze alternatywne wobec małżeństwa formy życia rodzinnego. Zwraca uwagę fakt, że istotnie wzrósł udział osób rozwiedzionych o ok. 1/3, w odniesieniu do obu płci.

W celu dokonania analizy i porównania, w tabeli 3 uwzględniono zestawienie ludności w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego oraz płci w latach 1988, 2002 i 2011.

Zauważono zmniejszanie się odsetka osób żyjących w małżeństwie (o 10,6% w 2011 r. w porównaniu do 1988 r.). W kolejnych latach utrzymywała się przewaga żonatych mężczyzn w odniesieniu do zamężnych kobiet (w 1988 r. – o 5%; w 2002 r. – o 4,4%; w 2011 r. – o 4,4%). Zanotowano 5-procentowy wzrost odsetka kawalerów i panien w 2002 r., w porównaniu do 1988 r. Natomiast w 2011 r. odsetek ten zmniejszył się nieznacznie, tj. o 0,7%. W kolejnych spisach ludności odnotowano przewagę procentowego udziału kawalerów nad udziałem panien (w 1988 r. – o 8,1%; w 2002 r. – o 8,8%; w 2011 r. – o 9,3%). Dokonując porównania w kontekście stanu cywilnego prawnego i faktycznego, można zauważyć dominację osób zamężnych/żonatych (z przewagą mężczyzn), jednocześnie dostrzeżono zmniejszanie się odsetka osób żyjących w małżeństwie. Jest to uwarunkowane mniejszą liczbą corocznie zawieranych małżeństw, a także m.in. sytuacją na rynku pracy, która nie sprzyja podejmowaniu decyzji prorodzinnych.

Dane obrazujące odsetek osób żyjących w pojedynkę według stanu cywilnego faktycznego, z uwzględnieniem struktury wieku, na podstawie NSP z 2002 i 2011 r. zestawiono w tabeli 4.

W 2002 r. ponad 37% stanowili kawalerowie i panny pomiędzy 15. a 19. rokiem życia. Z kolei w 2011 r. dominowały jednostki między 20. a 24. rokiem życia. W 2002 r. w każdym kolejnym przedziale wieku, odsetek kawalerów i panien zmniejszał się. W 2011 r. także odnotowano spadek odsetka kawalerów i panien, jednak z pewnymi wyjątkami: w wieku 50–54 lat odsetek nieznacznie wzrósł, ale w kolejnym przedziale, tj. 55–59 lat, zmalał. Na podstawie danych zestawionych w tabeli 4 można zauważyć, iż wraz z rosnącym wiekiem jednostek zmniejszał się odsetek kawalerów i panien, przy jednoczesnym zwiększaniu się odsetka osób rozwiedzionych. Najwyższy procent jednostek owdowiałych odnotowano wśród tych, które przekroczyły 60. rok życia. Dokonując analizy danych statystycznych uzyskanych podczas NSP można zauważyć m.in. zmniejszenie się liczby zawieranych małżeństw, a także opóźnianie wieku zawarcia pierwszego małżeństwa.

Badania Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS 2008: 6) pozwoliły wnioskować, że więcej jest osób, które akceptują decyzje współczesnych młodych ludzi o odkładaniu zawarcia małżeństwa lub niezawieraniu go wcale

(57%). Natomiast ok. 1/3 społeczeństwa (34%) takich decyzji nie popiera. Niezdecydowanych jest ok. 9%. Akceptację wyrażały przede wszystkim osoby młodsze z wyższym wykształceniem, osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych, rozwiedzione, panny i kawalerowie. Wśród nieakceptujących więcej było jednostek starszych, z niższym poziomem wykształcenia, mieszkańców wsi i osób uczestniczących w praktykach religijnych.

U. Beck (2002: 154–155) wskazał na postępujący wzrost liczby osób żyjących w pojedynkę, tworzących jednoosobowe gospodarstwa domowe. Odrzucił jednocześnie interpretację tego zjawiska jako zaniku więzi między kobietami i mężczyznami. Podkreślił przeważającą liczbę małżeństw nierozwiedzionych, zauważając zachodzące zmiany, głównie wśród osób młodych. Prognozy demograficzne dla Polski do roku 2035 wskazują, że liczba osób żyjących w pojedynkę wzrośnie co najmniej o 25%, a więc o około 972 tys. (GUS 2008: 12). Zwiększy się zatem kategoria singli, a ich sposób życia nie jest już postrzegany tylko jako alternatywny, ale coraz częściej jako docelowy, świadomy.

PRZYCZYNY ŻYCIA W POJEDYNKĘ (PRZEGLĄD NA PODSTAWIE POLSKICH BADAŃ)

Czynniki wewnętrzne

Zdaniem Ch. Taylora (1996: 32–40) wszystkie decyzje mają wartość, dlatego że są rezultatem dokonanego wyboru („afirmacja samego wyboru”). Zgodnie z takim rozumowaniem samospełnienie partnerów jest pierwotne wobec ich związku (związki są podporządkowane samorealizacji). Analizując dokonywane przez jednostkę wybory w zakresie realizowanego stylu życia, podkreślił towarzyszące temu konflikty moralne. Współcześnie ludzi charakteryzuje bowiem łatwość w odrzucaniu lub delegitymizacji ograniczeń zewnętrznych. Autor przyjął, iż wpływ na kulturę mają zachodzące przemiany społeczne, dostrzegł również wpływ stylów myślenia.

Wśród czynników wewnętrznych można wyróżnić wybory negatywne (odrzucenie i rezygnację z pewnych wartości) bądź pozytywne (świadome decydowanie o wyborze określonych wartości). Może to być wybór trwały lub tymczasowy, co oznacza, że jednostka dopuszcza zmianę swojej sytuacji.

Jedną z przyczyn może być brak odpowiedniego partnera. Niektóre osoby decydują się na życie w pojedynkę, odrzucają związaną się z człowiekiem nieodpowiedzialnym czy egoistycznym¹, może to być rezultatem wyso-

---

¹ U jednostki występuje strach przed dokonaniem niewłaściwego wyboru (Amador, Kierky 2002: 160–162).

kich wymagań stawianych potencjalnym kandydatom² albo obiektywnym brakiem partnera w odpowiednim przedziale wieku, np. w przypadku owdowiałych kobiet (Gajda 1987: 68; Kocik 2006: 343; Szlendak 2011: 468). W przypadku wdowieństwa osoby te stanęły przed powtórny wyboem: kolejne małżeństwo, życie we wspólnocie religijnej lub ideowej bądź na życie w pojedynkę (Osińska 1988: 50–52). Może być ono również traktowane jako strategia obronna przed naciskami ze strony rodziny na posiadanie dzieci³. Zazwyczaj nie oczekuje się posiadania dzieci od kobiety niemającej partnera, która przekroczyła 40. rok życia.

Małżeństwo może być przez niektórych postrzegane jako równoznaczne z utratą wolności („zrezygnowania z siebie”), z kolei rodzina jako przeszkoda, która uniemożliwia realizację celów (Amador, Kierski 2002: 51; Żurek 2004: 128; Kocik 2006: 344). Występuje niechęć do zawierania małżeństwa, która wiąże się z obawą o utratę własnej niezależności, a także brakiem jego akceptacji jako instytucji (postrzegania związku małżeńskiego jako opresyjnego lub zbędnego). Jednostki przyjmują niekiedy postawę wycofania, a „ucieczka” może mieć charakter fizyczny, społeczny lub emocjonalny. Jej przyczynami może być: lęk przed odrzuceniem, obawa przed opiniami innych, rozmową, fałszywością (Broder 2010: 210–217). Żyjący w pojedynkę, nawet już po nawiązaniu znajomości, wycofują się z niej.

Człowiek może również podjąć decyzję o życiu w pojedynkę, np. w obliczu posiadanych problemów zdrowotnych czy niepełnosprawności, obawiając się ograniczeń związanych z opieką, koniecznością dostosowania się partnera, rezygnacją z części planów (także np. związanych z prokreacją) bądź brakiem akceptacji dokonanego wyboru.

Życie w pojedynkę może być rezultatem wyboru podjętego na pewien okres życia, może zatem stanowić formę przejściową przed zawarciem małżeństwa⁴. Dotyczy to szczególnie tych osób, które kształcą się, a następnie rozpoczynają realizację ścieżki zawodowej. K. Slany (2002: 118) podkreśliła, że własną samotność jako tymczasową traktować mogą osoby, które pragną

---

² D. Ruskiewicz pisze o zjawisku tzw. neoromantyzmu – „szukania księcia z bajki na białym koniu”, zwraca uwagę, iż te osoby „jako single nie są szczęśliwi, ale wybierają życie w pojedynkę, bo to mniej boli” (Ruskiewicz 2008: 136). Niektórzy z żyjących w pojedynkę, poszukują „pokrewnej duszy”, „idealnej drugiej połowy” (Czarnecka 2011: 29–30; Trimmer 2008: 11, 35).

³ Wyróżniono następujące czynniki jako istotne przy przejawianiu nacisków na zawarcie małżeństwa: pochodzenie (społeczności małe), wiek kobiety, sytuacja w rodzinie (młodsze kobiety w rodzinie, już zamężne (Górnikowska-Zwolak, Rajca, Więclawek 2005: 30).

⁴ Jednostki decydują się na tzw. opcję przetrzymania, wybierają życie w pojedynkę, ponieważ taki styl życia im odpowiada. Zawierają przyjaźnie, niekiedy wchodzą w „nieromantyczne związki”, lecz partnera nie poszukują (Broder 2010: 209).

mieć potomstwo. Z kolei T. Szlendak (2011: 468) zwrócił uwagę na taki wybór wśród osób rozwiedzionych (okres ok. czterech, pięciu lat). Tymczasową decyzję o życiu w pojedynkę można podtrzymać lub zmienić. Znaczenie przy jej podjęciu ma wiek osoby oraz jej doświadczenia życiowe w podejmowaniu decyzji o wyborze drogi życiowej (Slany 2002: 118). Dla młodszych osób, nieposiadających doświadczenia bycia w związku, rzadziej będą to decyzje tymczasowe.

Niektóre osoby świadomie wybierają życie w pojedynkę, decydując się poświęcić większość lub cały swój czas pracy zawodowej. Nie chcą odsuwać partnera i dzieci na drugi plan swojego życia, a także poświęcać czasu sprawom życia rodzinnego (Kocik 2006: 343; Ruskiewicz 2008: 46; Szlendak 2011: 466). Charakterystyczną cechą jest podjęcie świadomej decyzji o prowadzeniu takiego stylu życia. Ważne jest dokonanie osobistego wyboru, który jest realizowany w różnych rolach społecznych. K. Osińska (1988: 34–35) przytoczyła kilka cech „drogi samotności z wyboru”: nietypowość, oryginalność, niecodziennosc i trudność. Decyzje o życiu w pojedynkę są także podejmowane ze względu na pewne wartości i cele, które można osiągnąć: szczęście osobiste, korzyści związane z wolnością, życie bez zobowiązań, dobrobyt materialny (Slany 2002: 122; Żurek 2004: 129; Szlendak 2011: 468; Ruskiewicz 2008: 125; Żurek 2014: 65). Taki styl życia może okazać się atutem np. dla potencjalnego pracodawcy.

Decyzje mogą być uwarunkowane również czynnikami psychologicznymi. Wyszczególniono wśród nich m.in.: kompleks niższości, wygórowany ideał miłości, określony typ osobowości (introwertycy) (Gajda 1987: 66). Przyczyną pozostawania w pojedynkę może być niedojrzałość emocjonalna lub społeczna występująca u osób, które poszukują partnera, lecz mają trudności z wyborem kandydata. Trudność może powodować: nieśmiałość, brak umiejętności nawiązywania i utrzymywania relacji międzyludzkich (Żurek 2008: 68). Z kolei K. Slany (2002: 121) wśród przyczyn wymienia również: przyzwyczajenie do życia samotnego oraz niechęć czy nieumiejętność zrezygnowania z niezależności.

W ujęciu K. Osińskiej (1988: 71–72) powołanie człowieka świeckiego do samotności z wyboru stanowi nową jakość indywidualną. Obejmuje następujące cechy: słabą zdolność pozytywnego i twórczego przystosowania społecznego, samolubstwo, przywiązywanie dużego znaczenia do mało ważnych spraw, zawężenie zainteresowań, sztywność przyzwyczajzeń, hipokryzję, drażliwość, nadmierny krytycyzm, czarnowidztwo, obraźliwość, stawianie wygórowanych wymagań innym, niedobry kontakt z osobami w innym wieku i z innych środowisk, brak opanowania seksualnego, skłonność do plotek, nadmierne wygodnictwo, zazdrość, a także podejrzliwość.

Czynniki zewnętrzne

Wśród uwarunkowań życia w pojedynkę wymieniane są przede wszystkim przemiany społeczne. Przyczynę stanowi nadmierna industrializacja i urbanizacja, alienacja człowieka w wyniku rozwoju techniki, a także procesy społecznej modernizacji, tj. powstanie materialnych i finansowych podstaw do prowadzenia samodzielnego życia. Postępujący proces indywidualizacji społeczeństwa oraz osłabienie kontroli społecznej może prowadzić do przemian obyczajowych, tzw. kryzysu rodziny. Następują przemiany świadomości społecznej. Przeważa orientacja na realizację własnych aspiracji. Ukształtował się „model kobiety wyzwolonej”⁵. Nastąpiło rozluźnienie więzi międzyludzkich, postępująca anonimowość, szybsze tempo życia, komputeryzacja, łatwość i częstość przemieszczania się. Zaszły zmiany w strukturze demograficznej ludności, opóźnianie wieku zawierania małżeństw, wzrost liczby rozwodów, wzrost liczby samotnych starszych ludzi. Pojawiła się możliwość uzyskania poza rodziną materialnych podstaw do życia. Nadal funkcjonują stereotypy wycofywania się z życia w okresie starości (Kwak 2001: 21–23; Slany 2002: 242; Żurek 2004: 128; Żurek 2008: 61; Ruskiewicz 2008: 25–26).

Aktywizacja zawodowa kobiet⁶, umożliwiła zmianę ich pozycji w rodzinie i społeczeństwie. Możliwe stało się ich funkcjonowanie zarówno w sferze prywatnej, jak i publicznej. Zdaniem T. Szlendaka (2011: 341–342) aktywizacja zawodowa kobiet przyczyniła się do zmniejszenia udziału „małżeństw z rozsądku” na rzecz „małżeństw z miłości”: w miejscu pracy kobiety i mężczyźni w pewien sposób zbliżają się do siebie, nawiązują kontakty.

Kobiety kształcą się (współczesne wychowanie i kształcenie rozwija uzdolnienia umysłowe wspiera samorozwój, wymaga także więcej czasu) i realizują aspiracje zawodowe, co nie pozostaje bez znaczenia dla rynku matrymonialnego. Zwraca uwagę rodzaj wykonywanej pracy, ponieważ część osób poświęca jej również swój czas wolny, często wyjeżdża w związku z obowiązkami zawodowymi, przemieszcza się, wciąż poszukuje nowego miejsca pracy, co nie sprzyja budowaniu czy podtrzymywaniu więzi rodzinnych.

Nauka, praca, niezależność, w pewnym momencie życia mogą jednak przesunąć się na drugi plan, ustępując miejsca rodzinie. Bariery utrudniającą

---

⁵ Dla pojawienia się i upowszechnienia stylu życia w pojedynkę istotne były: tzw. druga i trzecia fala feminizmu. Druga fala feminizmu pojawiła się w Stanach Zjednoczonych w latach 60. XX w. Najważniejszymi postulatami były: przyznanie kobietom prawa do pracy w mniejszym wymiarze godzin, dowartościowanie domowej pracy kobiet, negacja instytucji małżeństwa i rodziny.

⁶ T. Szlendak (2011: 418) stosuje określenie S. Lees: „mężczyźni zostali dziś na mieliznie”, w dwu znaczeniach: trudno jest im znaleźć dobrą pracę, a przez to mają trudności ze znalezieniem żony.

nawiązanie bliskich relacji może być rygorystyczny i nadmierne liczenie się z wolą rodziców (Gajda 1987: 68) bądź negatywne doświadczenia z dzieciństwa (brak pozytywnego wizerunku rodziny) lub niepowodzenia w poprzednim związku. Z badań E. Grzeszczyk (2005: 200–201) wynika, iż kobiety traktuje się często ze współczuciem, mogą one też doświadczać poczucia poniesienia porażki w związku z pozostawianiem bez partnera. Ich zdaniem jest to wynik procesu socjalizacji, a także oddziaływania mediów. Stereotyp tzw. starej panny respondentki uważały za stosowany przez społeczeństwo sposób na zniechęcania jednostek, które chciałyby realizować się w sposób niepożądany przez społeczeństwo.

Z przeprowadzonych badań (Gajda 1987: 66–67; Zawada 2001: 10–344; Żurek 2004: 127; Żurek 2008: 68; Ruszkiewicz 2008: 20–27; Lisak 2010: 12–14) wynika, że przyczynami życia w pojedynkę może być także: konieczność sprawowania opieki nad bliską osobą; odrzucenie przez społeczność; zbyt wysokie wymagania stawiane przed potencjalnym partnerem; rzeczowe, instrumentalne relacje z innymi; brak więzi uczuciowych, wspólnotowych; konsekwencje dokonywanych wcześniej wyborów: zaniechanie w przeszłości podejmowania działań w sferze towarzyskiej, niechęć do zawierania kolejnych związków czy zakończenie małżeństwa/związku (rozwód/śmierć/odejście partnera). Osoby, których związek zakończył się poprzez rozwód czy separację, zdaniem J. Wallerstein i S. Blakeslee (Giddens 2006: 16–18), muszą mieć wiele moralnej odwagi, by wejść w nowy związek. Istnieje tu ryzyko utraty zaufania do własnych sądów, możliwości, może się pojawić zwątpienie i zniechęcenie. Proces „odnajdywania siebie” jest również wymagany w warunkach życia w nowoczesnym świecie, wiąże się z tym bowiem udział jednostki i aktywność w zakresie przemiany.

PODSUMOWANIE

Współcześnie zwraca się uwagę na wzrost liczby osób żyjących w pojedynkę. Przegląd danych statystycznych (dotyczących sytuacji demograficznej w Polsce) oraz uwarunkowań umożliwia zapoznanie się i uporządkowanie wiedzy w tym zakresie, pozwala dostrzec zaszłe i nadchodzące przemiany. Życie w pojedynkę może być alternatywą lub świadomym wyborem osoby, tymczasowym lub trwałym. Czynniki wykazane w analizie najczęściej łączą się, dlatego raczej można wskazać tzw. przyczynę dominującą. Należy zaakcentować, że stopniowo zmieniają się opinie i stosunek społeczeństwa do jednostek żyjących w pojedynkę, od zdecydowanie negatywnych do coraz większej (rosnącej) akceptacji.

BIBLIOGRAFIA

- Amador X., Kiersky J. (2002), *Jak żyć osobno w świecie pełnym par*, Warszawa.
- Beck U. (2002), *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, Warszawa.
- Broder M. (2010), *Sztuka bycia singlem*, Gdańsk.
- CBOS (2008), *Kontrowersje wokół różnych zjawisk dotyczących życia małżeńskiego i rodzinnego*, Warszawa.
- Czernecka J. (2011), *Wielkomięscy single*, Warszawa.
- Gajda J. (1987), *Samotność i kultura*, Warszawa.
- Giddens A. (2006), *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Warszawa.
- Górnikowska-Zwolak E., Rajca K. Więclawek M. (2005), *Jaki jest współczesny stereotyp starej panny?*, „Małżeństwo i Rodzina” 4.
- GUS (2002), *Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego, wieku i płci w 2002 r.*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/ludnosc_stan_i_struktura_demograficzno_spoleczna.xls [01.05.2016].
- GUS (2003), *Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002*, Warszawa, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/raport_z_wynikow_nsp_ludnosci_i_mieszkan_2002.pdf [01.05.2016].
- GUS (2012), *Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa.
- Kocik L. (2006), *Rodzina w obliczu wartości i wzorów ponowoczesnego świata*, Kraków.
- Kwak A. (2001), *Kierunki przemian rodziny – alternatywy dla małżeństwa* [w:] A. Kotlarska-Michalska (red.), *Rodzina w czasach szybkich przemian*, Roczniki Socjologii Rodziny XIII, Poznań.
- Lisak M. (2010), *Formy życia małżeńsko-rodzinnego wśród polskich emigrantów w Dublinie – pomiędzy rozłąką a kohabitacją*, „Teologia Praktyczna” 11.
- Osińska K. (1988), *Pustelnicy dziś: samotność z wyboru ludzi świeckich*, Warszawa.
- Palus K. (2010), *Wybrane psychologiczne uwarunkowania braku partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości*, Poznań.
- Paprzycka E. (2008), *Kobiety żyjące w pojedynkę: między wyborem a przymusem*, Warszawa.
- Ruszkiewicz R. (2008), *Życie w pojedynkę – ucieczka od rodziny czy znak naszych czasów?*, Łódź.
- Sarkisian N., Gerstel N. (2015), *Does singlehood isolate or integrate? Examining the link between marital status and ties to kin, friends, and neighbors*, „Journal of Social and Personal Relationships” 3.
- Slany K. (2002), *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego*, Kraków.
- Szlendak T. (2011), *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Warszawa.
- Szluz B. (2016), *Życie w związku czy w pojedynkę? Między koniecznością a wyborem*, „Youth Policy: Problems and Prospects” 7.
- Taylor Ch. (1996), *Etyka autentyczności*, Kraków.
- Trimberger E.K. (2008), *Nowa singielka*, Warszawa.
- Zawada M. (2001), *Zaślubiny z samotnością*, Warszawa.
- Żurek A. (2004), *Osoby samotne życiowo jako zjawisko społeczne* [w:] Z. Tyszka (red.), *Blaski i cienie życia rodzinnego*, Roczniki Socjologii Rodziny XV, Poznań.
- Żurek A. (2008), *Single. Żyjąc w pojedynkę*, Poznań.
- Żurek A. (2014), *Single – kategoria społeczna i styl życia*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica” 51.

SINGLE – THE CAUSES OF LIVING ALONE

Summary

Attitudes about the primacy of marriage as a way of life have changed markedly over the past two decades. The legitimacy of singleness as a life-style is increasingly recognized by young people and their parents; most people no longer regard getting married as necessarily better than remaining single and do not disapprove of those who eschew marriage. What has changed about marriage plans has been the rising age at which young people, especially young women, expect to marry an expectation reflected in the increasing age at which people are actually marrying. There also seems to be a widespread desire not to let marriage interfere with education and to obtain some work experience before marriage. Marriage continues to be more important to young women than young men, despite recent trends toward more egalitarian sex roles. This article illustrates – what are the causes of the decision to live alone.

Keywords: single, family, marriage